

Prozesu konstituziogileak, gizarte ahalduntzea eta erradikaltasun demokratikoa

Laura Pérez Ruano

Nafarroako Ahal Duguko idazkari nagusia

Ahal Dugun, *erabakitzeko eskubidea* jendearekin, bere ahalduntzearekin eta erradikaltasun demokratikoa sakontzearekin lotzen dugu. Horregatik, zeri buruz eta zertan erabaki nahi dugun galdetzen dugu, eta ea horrek zer zerikusi duen egin nahi dugun *politika berriarekin*.

Ahal Duguren asmoa ez da muga eta estatu-errealitate berririk sortzea; baina ez dugu *debaterako eskubidea* –aukera guztiak maila berean konfrontatzeko eskubidea– ukatu nahi. Egia da banderarik ez dugula astintzen; hiritar kontzienteen, demokraziari beldurrik ez dioten eta mugak jartzen dizkien ordena konstituzionala iraultzera ausartzen diren hiritarren ahalduntze eta burujabetzaz hitz egiten dugu. Orduan, zeri deitzen diogu *erabakitzeko eskubidea* Ahal Dugun?

Demokraziari berezkoa zaion auzia

Gure ustez *erabakitzeko eskubidea* demokraziari berezkoa zaiola erakusten saiatuko gara hemen. Pertsona gisa eta kolektibo bateko kide gisa –gizarte zein hiritargo– askatasunerako dugun eskubidearen barnean kokatzen dugu. Octavio Pazek honela zioen, «demokraziarik gabe, askatasuna kimera

bat da»; izan ere, bizitzeko eskubidea bezala, askatasuna da gizarte demokratiko baten gainerako balioak argitzen dituen eskubidea. Askatasun, justizia eta berdintasunik gabe ezin dira pertsonen duintasuna eta nortasunaren garapena bermatu. Azken buruan, *erabakitzeko eskubidea* gizakiari berezko zaion zerbait bailitzan ulertzen dugu, bere existentziaren esparru guztietan autoantolatzen dena, pertsonal eta intimoenetik goiko esferataraino, zein gizarte mota nahi dugun eta geure burua nola antolatu edo ordezkatu nahi dugun birpentsatzeko eskubideraino.

Erabakitzeko eskubideak kultura demokratiko bat sustatzea dakar, non debateak eta ideien konfrontazioak, bizikidetzak eta errespetuzko esparru batean, posible ez ezik desiragarriak diren. Ahal Duguren iritziz, prozesu demokratikoa helburua bera bezain garrantzitsua da; horrenbestez, erabakitzeko eskubideari buruz debatitzea beti da positiboa, berori gauzatzeko ditugun zailtasunak agerian uzteko, besterik ez bada.

Maila psikologikoko zailtasunak ditugu, batetik. Izan ere, gizarte inguruneak eta ideologia nagusiak ezartzen dituzten balio ukaezinak barneratuta ditugu errepikapenaren bitartez, eta, horrenbestez, ezarrita dagoena auzitan jartzea eta geure berezko irizpidea garatzea eragozten digu.

Maila sozialeko zailtasunak ere badira, bestetik, gure ingurunearen, gure familiaren eta gure taldearen ikuspuntuak hartzerak bultzatzen gaituztenak. Erljioak ez du beti lagundu maitasun eta bizikidetzak balioak zabaltzen; aitzitik, pentsamendu librerak iristea zaildu duten jokabide autoritario eta dogmatikorako jarraibideak ere inposatu izan ditu.

Lege esparruak ere ez du *erabakitzeko eskubidearen* aplikazioa errazten. Egungo Konstituzioak hauteskunde-erregimenak jarraitu behar dituen irizpideak ezartzen ditu: alderdi-bitasuna errazten duen sistema bidegabea blindatzen du, ordezkariak txikiagoa duten taldeak neurritz kanpo kaltetzen dituen, eraginik izateko tarte eskasarekin geratzen direlarik. Zentzu horretan, nahiz eta alderdiak izan herri burujabetza-ren benetako bideratzaile bakarrak, ez dago horien barne

demokrazia bermatuko duen mekanismo eraginkorrik. Herri Ekimen Legislatiboek, estatu-legeetarako notario aurrean egiaztatutako 500.000 sinadura behar izateaz gain, ez dute jokatzen lege organikoei –hots, garrantzitsuenei– atxikitako gaietan, zerga auzietan edo nazioartekoetan, eta ezta grazia eskumenetan ere. Hala ere, lege oztopo guztiak gaindituz gero ere, Gorte Nagusiak edo legebiltzar autonomikoak ez daude horiek debatitzera behartuta. Erreferendumak, bestalde, lotesleak ez izateaz gain, «garrantzi bereziko erabaki politikoetarako» soilik aurreikusten ditu Konstituzioaren 92. artikulua. Baina botere publikoek –Auzitegi Konstituzionalak barne– artikulua horretaz egiten duten aplikazio praktikoak eragozten du erreferendumak abian jartzea. Interpretazio murriztaile horren ondorioz, halakoren bat planteatzen den gutxietan (erreferendum katalana, kasu), *statu quo*-ak eta horri eusten dioten alderdiek errotik mozten dute herritarren parte hartzerako edozein ekimen.

Erabakitzeako eskubidea gizakiari berezko zaion zerbait bailitzan ulertzen dugu, bere existentziaren esparru guztietan autoantolatzen dena

Botere mediatikoak ere –78ko *Erregimenaren* interesen zerbitzari gisa sarritan agertua– ez du herritarren parte hartzea eta *erabakitzeako eskubidearen* garapena laguntzen, herritarren ekimenak proposamen erradikal, subertsibo eta estatuaren egonkortasunarentzako arriskutsu modura aurkezten baitituzte.

Gizarteratze prozesuan transmititu diren osagai horiek guztiek eraiki duten kultur esparruan, oso adoretsua izan behar da desberdin pentsatu eta, ondorioz, kontzientzia osoz erabakitzeako. Horregatik guztiagatik, *erabakitzeako eskubidea* gauzatu ahal izateko, gaitasun egokiak garatu eta landu behar ditugu: adierazpen libreko jarduerak eta ikuspuntu ezberdinen errespetuzko debatea sustatu eta erraztu; hiritarren iritzia jaso eta parte hartzea bultzatu hasierako hezkuntza faseetatik

bertatik –familiar zein eskolan–, bizitza sozial, laboral eta politikoko parte hartzearen aurrekari gisa. Horregatik azpimarratzen dugu hainbeste *Hezkuntza Publiko, laiko eta kalitatezkoaren* premia, balio demokratiko eta pluraletan oinarritutako hezkuntzak soilik berma baitezake, dogma guztietatik at, espiritu kritiko eta librearen garapena. Iritzia adieraztea –banaka zein taldeka–, mota guztietako gizarte aldarrikapenak babestea: erakundeek beraiek sustatu beharko lukete, eta gizarteak onartu eta prestigiatu. Errotik, oinarri-oinarritik defendatzen dugu *erabakitze eskubidea*, eta uste dugu herritarrok gero eta esparru garrantzitsuagoetan erabaki ahalmena izateko agertoki baterantz hurbilduz joan behar dugula.

Esparru ekonomikoan erabaki nahi dugu, lege fiskalen eta aurrekontuen eraketan parte hartuz, gure dirua zertan inbertitu nahi dugun (aurrekontu parte hartzaileak) eta gure lehentasunak zein izan behar duten erabakiz. Hiritarren parte hartzea eta *erabakitze eskubidea* indartu nahi ditugu banku publikoa berreskuratuz (desagertutako Nafarroako Aurrezki Kutxa) eta banku kooperatiben eta oro har banku etikoaren sorrera sustatuz.

Kontu publikoen ikuskapenean parte hartu nahi dugu, zorpetze mekanismoak eta horien arduradunak zein izan diren ezagutu; eta aurrekontuen eragin ekonomiko, sozial eta ingurumenezkoa analizatu ondoren, emaitzak publiko egin nahi ditugu herritarrek erabaki ahal izan dezaten beraiek jakin gabe eta beren interesen aurka hartutako zor bat onartu behar duten ala ez. Hau da, zor publikoa eta zor pribatua guztiz bereizi behar dira. Herritarrek eta estatuak hartu beharko lukete zor publikoaren ardura, baina ez zor pribatuarena. Beraz, lehena zor legitimotzat hartuko da, eta bigarrena zor ilegitimotzat.

Lan esparruan erabaki nahi dugu, ekintza sindikala erraztuz haren autonomia ukitu gabe, eta langileek enpresen kudeaketan parte hartzeko baldintzak sortuz.

Gurea den edo guri dagokigun guztiari buruz nahi dugu kolektiboki erabaki: Bardeetan tiro eremu bat nahi ote

dugunetik hasita, gure herriak gureak ez diren gerretan mitarki esku hartu behar ote duen onartzeraino.

Eta askatasun osoz erabakitzeke, hainbeste itsutu gaituen frentismo identitarioarekin amaitu behar dugu Nafarroan. Premiazkoa da gure aniztasun linguistiko, folkloriko, klimatiko, paisajistiko, gastronomiko eta kulturalaren gozamenen oinarritutako nafar identitate berri baten taxuketa erraztuko duen desintoxikazio prozesu bat. Gure aniztasunean elkar entzun eta ulertu behar dugu berriro. Aniztasun barne hartzaile horrek denbora tarte bat eskatzen du, komunitate eta herri honetako jendeen berradiskidetze prozesu bat; frankismoaren itzal luzea, gerra zibilaren ahanztura tragikoa eta frankisten babespean sortu eta Trantsizio odoltsu batetik igaro den demokrazia hauskorra ezereztea.

Iraganetik askatu, etorkizunerantz abiatu... Bere herriaren, bere jendearen erabakien beldurrik izango ez duen demokrazia oso bat eraiki denon artean...

Hiritarrak gobernu ekintzaren erantzunkide

Erabakitzeke eskubidea erabiltzea egun bakar batean plebisizitu bat antolatzetik harago doa: hiritarrak gobernu ekintzaren erantzunkide bilakatu behar ditu. Herritarrek parte hartzen duten prozesuak oro serio hartu behar dira, eta gobernu sistemaren motor gisa barneratu. Begira dezagun Suitzara, kasu: herritar guztiei dagozkien auziez botoa ematea ariketa ohiko eta normalizatua da. Gure herrian ez bezala, Suitzian ez du gobernuko lehendakariak erabakitzen gai bati buruzko erreferenduma egin ala ez; aitzitik, Konstituzioak berak arautzen du hainbat eta hainbat kasutan derrigorrez egin behar direla: Konstituzioa aldatzeko, segurtasun kolektibo edo supranazionalako antolakuntzaren batean sartzeko, lege aldaketak berresteko edo lege ekimen herritarrak onartzeko... Behin prozesu horiek amaitu direnean, ideia bat zein aurkakoa onartzen duten guztien eskubideak geratu dira indartuta, erabakia, emaitza gorabehera, debate kolektiboaren ondorio izan delako.

*Erabakitze*ko eskubidearen ariketa normalizatuak kontzientzia sozial eta politiko sakonagora gidatzen ditu hiritarrak, eta kontzientzia horrek kolektiboari on egiten dioten erabakiak hartzera bultzatzen ditu, ikuspuntu pertsonalista hutsari itzuri eginez. Horrela, Suitzan, adibidez, zeharkako zergak igo dituzten legeen aldeko botoa ematera iritsi dira, *a priori* boto emaileen interes pribatuen aurka joan arren. Ildo horretan, demokrazia sakonduko duten prozesu konstituziogileen aldeko apustua egiten dugu, hiritarren parte-hartze mekanismo gehiago ezarriz.

Egungo hauteskunde legearen tranparik gabeko sistema demokratiko bat, alegia; izan ere, lege horrek alderdi-bitasunaren alde egiten du eta boto guztiek balio bera izan dezaten eragozten du. Demokrazia demokratizatzeko zaindari onenak hiritarrak berak dira, eta, horretarako, lau urtetik

Erabakitze
eskubidearen ariketa
normalizatuak
kontzientzia sozial eta
politiko sakonagora
gidatzen ditu hiritarrak,
eta kolektiboari on
egiten dioten erabakiak
hartzera bultzatzen ditu

behin botoa ematek harago doazen parte hartze lanabesak taxutzea proposatzen dugu. Mekanismo horien bitartez, hiritarrek herri kontsulta bat abian jarri ahal izan beharko lukete, arau bati aurre egin, hiritarren deliberazio prozesuei ekin, edota herri ekimen legislatiboak proposatu, baina betorik gabe, egungo Konstituzioak lege organiko, zerga auzi edo nazioarteko gaiei jarzzen dien bezala.

Hauteskunde programak hiritarrekiko kontratu gisa ulertu behar dira. Horrenbestez, horiek ez betetzekotan, ezeztatzek ahalbidetu beharko lirake; hots, edozein kargu publiko ezeztatu ahal izan dadila erreferendum bidez, dagokion konstituzio aldaketa eginda. Demokrazia botere banaketa hutsa baino zerbait gehiago da, kontrapisu eta kontrabote-reak behar ditu benetakoa izan dadin.

Ekonomiaren demokratizazioa eta gizarte eskubideen blindatzea

Hiritarrek botere politikoa botere ekonomikoarekin lotzen duten kateak hausten dituztenean soilik izango da eraginkorra *erabakitzeke eskubidea*. Ustelkeria, izan ere, erakundeen perbertsioetik sortzen da, beren karguetan betikotzen diren ordezkariak, botoen aginduari men egin beharrean, eragile ekonomiko handiak ordezkatzeko hasten direnean. Ate birakariak deuseztu behar dira, kargu publiko bat betetzeari uztetik esparru profesional bereko ekimen pribatuan esku hartzen hasteraino hamar urteko epea ezarriz gutxienez. Kontratazio publikoen gardentasunak soilik berma dezake hiritarren kontrol zorrotzagoa.

Dagoeneko Ahal Dugun funtzionatzen duen eredia aplikatu nahi dugu erakundeetan: kristalezko hormak eta patrikak, administrazio publikoek egindako kontratuen dokumentazio guztira sarbidea ziurtatzeko. Gardentasuna guztian eta guztientzat: titulartasun edo finantziario publikoa duten erakunde guztietan kontuak emateko betebeharra, baita estatuburutzan, Botere Judizialaren Kontseilu Nagusian, alderdi politikoetan, sindikatuetan eta enpresa antolakuntzetan ere. Gobernatu nahi duenak hauteskundeetara aurkeztu behar du. Debekatu egin behar da herri burujabetza ordezkarien leialtasunak erosiz bahitzea: horrela, kargua hiritarren interesak zerbitzatzeko erabili beharrean norberaren onurarako erabiltzen dutenak ezeztatzeke mekanismoak eratu beharko lirake. Horiak dira troikaren eta merkatuen interesetara makurtzen direnak, eskubideak murrizten dizkigutenak eta arlo ekonomikoan erabakitzea eragozten diguten aurrekontu-egonkortasun legeak inposatzen dizkigutenak... Konstituzioaren 135. artikulua aldaketa indargabetu behar da, eta defizita betetzeko xedek funtsezko premiei (osasuna, hezkuntza, justizia...) kendutako diruak hiritarrei itzuli.

Europazale sentitzen gara, baina botere ekonomikoa botere politikoaren eta hiritarren borondatearen gain egotea

ahalbidetzen duen Europako Konstituzioaren aurka gaude, non Europako Legebiltzarrak boterarik ez duen eta, bestalde, inork aukeratu ez duen eta banku pribatuaren zerbitzura eta gobernuen interesen aurka dagoen Banku Zentral bat dagoen. Herrien eta pertsonen zerbitzura egongo den Europako Konstituzio bat nahi dugu. Europa bai, baina ez horrela.

Ekonomiaren demokratizazioan eta gizarte eskubideen blindatze konstituzionalean sinesten dugu. Ez dago askatasunaz edo duintasunaz hitz egiterik, Nafarroan 90.000 pertsonak afaltzearen ala berogailua piztearen artean hautatu behar badute, lana izan arren pobre izaten jarraitzen badugu, edo oraindik ere emakumeen ugalketa eskubideak ukatzen badira, gure gorputzen gain erabaki dezagun eragotziz. Krisia lehertu zenetik, zerbitzu publikoetarako sarbidea murriztu duten austeritate politikak pairatu dituzte herritarrek; emakumeentzako zama gehigarria ekarri du horrek, sarritan zerbitzu publikorik ezean *koltxoi* gisa jokatu baitugu.

Eskubideak ez dira hutsalak, demokraziaren oinarri baizik. Hiritar guztiek izan behar dute konstituzionalki onartutako eskubideetara sarbidea bermatuta. Eskubide zibil, politiko, ekonomiko, sozial eta kulturek oinarritzko eskubideen berme juridiko eta maila eta defentsa berdina eduki behar dute, Konstituzioaren 10. artikuluko duintasun printzipioaren onarpena benetakoa izan dadin. Jende guztiak du bizimodua atera eta bizitza duina bizitzeko eskubidea. Ez da onargarria lan egin eta pobre izatea, lan ordu asko egin eta huskeria bat irabaztea; ezer baino lehen, ongizate-eskubidea lehenetsi behar da.

Sozialki beharrezkoa den lanaren eta sozialki ekoiztiko aberastasunaren banaketarantz jo dezagun, herrialde aurreratuenean egiten duten bezala. Kalitatezko lana sortzeak izan behar du politika ekonomikoen xede nagusietakoa, defizit publikoaren murrizketaren aurretik. Balio duten kontu bakarrak pertsonak krisitik ateratzen dituzten kontuak dira. Mendeko pertsonen, autonomia funtzional erabatekoa izan dezaten, arreta eta zaintza jasotzeko duten eskubidea konstituzionalki unibertsalizatu eta bermatu behar dugu, denok

independenteak izan gaitzen, bai zaintza behar dutenak, bai zaintzen dutenak. Gure guraso eta aitona-amonek lortutako ongizate gizartearen defentsa da motor ekonomiko onena.

Hainbat nazio, estatu bat, konstituzio malgu bat

Gure bizitzari eta etorkizunari buruz erabaki nahi dugu. Baita lurralde auziari buruz ere. Historian zehar aurrera gehien egin duten herrialdeak hauexek izan dira, beren zatien askatasuna eta osotasunaren antolakuntza orekatzen jakin dutenak. Gure lurralde ereduak modernizatu egin behar du hilko ez bada, bere partaideei askatasun nahikoa eskainiz autonomian haz daitezen eta, aldi berean, berdintasun printzipioan oinarrituz denok batera etorkizun hobearen alde lan egin dezagun, behekoek beti erakutsi duten anaitasunez. Espainia herrien herria da, nazioen nazioa: politikan, eta bereziki nazio identitateei dagokienez, sinbolikoa ekonomiko hutsa den hura bezain garrantzitsua –edo garrantzitsua– izatera irits daiteke. Zentzu horretan, estatuaren izaera plurinazionalaren edo estatuko hizkuntza guztien koofizialtasunaren onarpenetik eraikitako herrialde horretan, bertatik joan nahi duen guztiak izango luke joateko askatasuna, baina inork ez luke joan nahiko.

Ahal Dugukook konstituzio berak taxututako estatu baren barnean bizi diren nazioen bizikidetzat defendatzen dugu.

Honelako estatu batez ari gara, nazionalitate ezberdinak limurtu eta biltzeko, beren artean ezagutu eta aberasten diren pertsona eta kulturak hartzeko gai den batez. Estatu plurinazional batek komunitate politiko ezberdinen koexistentzia sortzailea eskatzen du, eta deszentralizazio politiko eta

Espainia herrien herria da, nazioen nazioa: politikan, eta bereziki nazioen identitateei dagokienez, sinbolikoa ekonomiko hutsa den hura bezain garrantzitsua izatera irits daiteke

administratiboari lehentasuna ematen dion demokrazia pluri-nazionalaren ideiarekin lotzen gaitu, gizarte talde eta sektore guztien parte hartzea amesten duen sistema administratibo kulturalki heterogeneoaren ideiarekin, alegia. Hau da, estatu askotariko, deszentralizatu, birbanatzaile, antiburokratiko eta demokratikoaz ari gara, kulturartekotasunean oinarritua, ‘nazio bat estatu bat’ ideia napoleonikoaren aurka dagoena eta autonomien egungo eredia gainditzen duena. Aldeak alde, badugu zer ikasi plurinazionaltasunaren boliviarreredutik: 36 nazio eta 34 hizkuntza ofizial onartzen dituen konstituzioak herrialde historikoki zatituaren gizarte kohesioa sustatu du.

Egungo esparru konstituzionala

Hala eta guztiz ere, egungo esparru konstituzionalean, aukera hori pentsaezina da. Bigarren artikulua ezartzen duenez,

Konstituzioa Espainiako nazioaren batasun zatiezinean oinarritzen da, hura baita espainiar guztien aberri komun eta banaezina; Konstituzioak aitortu eta bermatu egiten du Espainia osatzen duten nazionalitate eta herrialdeen autonomia-eskubidea, bai eta horien guztien arteko elkartasuna ere.

Herrialdeen autonomia aitortuta ere, estatuko ordenamendu juridikoa eta autonomia erkidegoetako ordenamendu juridikoak ez dira maila hierarkiko berean kokatutako piramide paraleloak, guztiz alderantziz baizik: estatuko ordenamenduak nagusitasun estatusa du, zuzenbide estatalak autonomikoen gain dituen nagusitasun eta ordezkotasun printzipioek erakusten dutenez (Konstituzioaren 149.3. artikulua). Estatuko ordenamendu juridikoaren nagusitasun hori are larriagotzen da, Nafarroan ikus dezakegun bezala, lege autonomikoak behin eta berriro Auzitegi Konstituzionalean errekurritzen eta *sine die* etenda gelditzen baitira, errekurritutakoak estatuko legeak direnean gertatzen ez den bezala. Auzitegi Konstituzionalak kasu horietan bost hilabete epean ebaztera behartzen duen bere Lege Organikoa bera ez betetzeak Nafarroaren autonomia legegilea eragotzi

eta herri burujabetza erasotzen du zuzen-zuzenean, eta, ondorioz, baita sistema demokratikoa bera ere.

Bestalde, Konstituzioak aipatzen duen «nazionalitate eta herrialdeen autonomia-eskubidea» bateraezina da 145. artikulua autonomia erkidegoen balizko federazioari ezartzen dion debeku esplizituarekin, Nafarroarentzako aurreikusitako laugarren xedapen iragankorra salbuetsiz:

1. Nafarroaren kasuan, eta berori Eusko Kontseilu Nagusian edo horren ordezkotza izango den euskal autonomia-eremuek sar dadin, Konstituzioaren 143. artikulua ezartzen duena bete beharrez, foru-erakunde eskudunak izango du ekimena; erakunde horrek erabakia hartuko du, bera osatzen duten kideen gehienek. Ekimen hori baliozkoa izan dadin, nahitaezkoa izango da, gainera, foru-erakunde eskudunaren erabakia erreferendumen bidez berrestea; horretarako beren-beregi deialdia egin beharko da, eta, baliozkotasunez emandako boto guztietatik, gehienek onespena eman beharko dute.

2. Ekimenak aurrera egiten ez badu, hori ezin izango da errepikatu foru-erakunde eskudunaren agintaldi berean, beste batean baizik, eta, edozein kasutan, 143. artikulua ezartzen duen gutxienezko epea igaro arte.

Konstituzioak Euskal Autonomia Erkidegoarekin lankidetzan aritzeko formula hori eskaintzen duen arren, laugarren xedapen iragankor horrek aurreikusten duen prozedura ez da guztiz demokratikoa Ahal Dugun *erabakitzeke eskubideari* buruz dugun ikusmoldearen arabera.

Gure iritziz, berrikuspen konstituzionala ezin da bulegoetatik, gobernu kabineteetatik eta legebiltzarren egoitzetatik soilik abiatu; izan ere, herritarrek beraiek jarri beharko lukete mahai gainean, horretarako moldatutako lege mekanismoen bitartez. Horrela balitz, Ahal Duguk debate prozesuak sustatuko lituzke eta herritarrek parte-hartzeko eta herritarrei kontsultatzeko eskubidea babestuko luke. Nafarroa osoak, herriz herri eta merindadez merindade, debatean parte har dezan nahi genuke. Ezin dugu eskualdeen aurkako Iruñearen zentralismoaren susmo izpirik sortu. Logikoa litzateke, orobat, Euskal Autonomia Erkidegoko herritarrek ere lurralde

berri bat hartzeko egokitasunari buruzko debate prozesu bati ekitea.

Iraganean ere egon izan dira herrialdeak beren kideen bo-rondatearen arabera definitu eta egituratzea ahalbidetzen zu-ten formulak. Zehazki, 1931ko Espainiako Konstituzioaren 11. artikulua (lurralde egiturari dagokionez ez zuen Errepu-blika Federal bat planteatzen, estatu integral bat baizik) hain-bat baldintza ezartzen zituen «ezaugarri historiko, kultural eta ekonomiko komunak dituzten probintzia mugakideak» autonomia gisa egitura zitezen: eskaera udalen gehiengoak egitea eta hautesle-erroldan izena emandakoen bi herenak

erreferendumean berrestea.

Eta 22. artikulua probintzia bat lurralde autonomotik ir-tetea ahalbidetzen zuen aipa-tutako baldintza berak betez gero. Kontua ez da iraganeko ereduak berreskuratzea, bai-zik eta egungo errealitatearen eta une historiko bakoitzean hiritarrek eskatzen dutenaren arabera aurrera egitea.

Bestalde, finantziario ere-duari dagokionez, ekitate, lurralde-justizia eta lurralde

arteko elkartasunean oinarritu beharko lukeela deritzogu. Baliabideen banaketak ekitatiboa izan behar du, lurralde ba-koitzak bere eskumenak garatu ahal izan ditzan. Onartezina da gobernu zentralak kutxaren giltza erkidegoak hauteskun-de-interesaren arabera zigortu edo saritzeko erabiltzea. Aitzitik, lurralde bakoitzaren gizarte premien araberrako finantziario bidezko eta solidarioa bermatu behar du. Nafarroan Itun Ekonomikoa eta gure zerga autonomia defendatzen ditugu, ekonomia demokratizatze eta gure aberastasuna birbana-tzeko lanabes gisa gizarte justiziaren zerbitzura jartzen di-renean; baina, guretzat bezalaxe, eskubide hori erabili nahi

Nafarroa osoak debate konstituziogilean parte har dezan nahi genuke.

Logikoa litzateke EAEko herritarrek ere lurralde berri bat hartzeko egokitasunari buruzko debate prozesu bati ekitea

eta ahal duten beste lurralde eta herrialdeentzako ere berdin-berdin defendatuko dugu.

Azken buruan, Espainiako estatua ez da beldurrez eraiki behar, alaitasunez baizik, bere dibertsitatea onartu, errespetatu eta lantzen duenean eta bere aniztasuna eta aberastasuna biltzeko gai denean indartu eta bizkortzen den herrien herri edo nazioen nazio gisa. Aniztasuna sendotasun gisa ulertzearekin lotzen da hori, eta ez ahultasun gisa; eta egungo Konstituzioak halakorik ahalbidetzen ez duen heinean, funtsezkoa da behe-behetik prozesu konstituziogile ezberdinak bultzatzea, lurralde bakoitzaren izaera onartuko dutenak eta konstituzio moderno eta malgu baterantz joko dutenak, non nazionalitate eta identitate guztiak integratuta sentituko diren.

Ez dago demokraziaranzko biderik, demokrazia bera da bidea; eta horrexegatik egiten dugu gure herrialdea osatzen duten herriek askatasun osoz erabakitzeke eskubidea onartzearen aldeko apustua.

Aldaketa eta transformazio handiek gizarte erne, adi eta kontzientea eskatzen dute. Aldez aurreko baldintza da, horretarako, modu plural, demokratiko eta kontrastatuan informatua izateko eskubidea; hau da, botere faktikoen interesen mende ez dauden, aniztasun politikoaren isla izango diren eta iritzi publiko librea ahalbidetuko duten hedabideak bermatzea.

Makillaje hutsezko erreforma partzialak alde batera utzita, *erabakitzeke eskubidea* bere osotasunean onar dadin, Ahal Dugutik herritarren prozesu konstituziogile parte hartzaileak sustatzearen aldeko apustua egiten dugu, herrialde egitismo berri bati molde legal eta juridikoa, geure burua gobernatzeko modu berri bat emango diotena, non erabakitzeke eskubideak bakean, duintasunez eta hertsapenik gabeko askatasunean bizitzeko eskubide osoa jasoko duen. 🍷

[Erredakzioan euskaratua]